

Tatjana Milivojčević

PU „Pčelica“, Sremska Mitrovica

tanja1975muz@yahoo.com

UDK 75.071.1:929 Dali S.

Stručni rad

Primljen: 12.6.2023.

Korigovan: 21.8.2023.

Prihvaćen: 30.9.2023.

DOI: 10.53406/kd.v11i2.75

DEČJI DOŽIVLJAJ FANTASTIKE U DELIMA SALVADORA DALIJA

Sažetak: U novim Osnovama programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja Godine uzleta ističe se, između ostalog, da vaspitač treba da ohrabruje decu da zamisljaju i maštaju, iznose pretpostavke i izražavaju svoje ideje, saznanja, osećanja i doživljaje na različite načine. U skladu sa tim, u radu su prikazani rezultati akcionog istraživanja koje je rađeno sa ciljem da se poveća dečji potencijal za kvalitetnije i svrsihodnije posmatranje i doživljavanje umetničkih dela, razvijanje interesovanja za ista, kao i da se poveća motivacija za sopstveno likovno stvaralaštvo kod dece predškolskog i mlađeg osnovnoškolskog uzrasta. Istraživanje je realizovano u pet faza: upoznavanje sa životom i delom Salvadora Dalija; posmatranje reprodukcija odabranih dela; slikanje kombinovanim slikarskim i crtačkim tehnikama po uzoru na umetnička dela Salvadora Dalija; intervjuisanje dece na temu doživljaja dela Salvadora Dalija; izložba dečjih likovnih radova. Istraživanjem je obuhvaćeno četrdeset troje dece predškolskog i mlađeg osnovnoškolskog uzrasta. Rezultati istraživanja govore u prilog tome da su sva deca, bez obzira na uzrast, prepoznavala i definisala fantastične motive na delima Salvadora Dalija, te ih po sopstvenim zamislima prikazivala na svojim likovnim radovima, pritom ne „kopirajući“ umetnikova dela (reprodukcije).

Ključne reči: dete, doživljaj, fantastika, umetničko delo.

Uvod

Susret sa likovno-umetničkim delom treba adekvatno ostvarivati na svim nivoima vaspitanja i obrazovanja, kako bi se sposobnost estetskog vrednovanja kod dece razvijala uporedo sa njihovim kognitivnim i emocionalnim sposobnostima (Kušćević, 2001). U Pedagoškoj enciklopediji umetnost se definiše i kao saznanje, oblikovanje i delovanje, ona nosi elemente čulnosti a uključuje i kreativne momente, ne samo samo stvoreno delo, već i njegovo doživljavanje (Pedagoška enciklopedija, 1989:475).

Postojanje umetnosti se može ostvariti ne samo egzistiranjem samog umetničkog dela, nego i doživljavanjem i neprekidnim odnosom koji se stvara između stvaraoca i primaoca umetnosti (Milutinović, Gajić, Klemenović, 2008:166). I umetnik i konzument umetničkog dela, u ovom radu dete, aktivni su učesnici i u stvaranju i u posmatranju dela. Bez percepcije onoga koji posmatra i doživljava umetničko delo, ono ne bi ni postojalo.

U radu je sprovedeno akciono istraživanje koje je za cilj imalo otkrivanje načina na koji deca predškolskog uzrasta kao i deca nižih razreda osnovne škole (od I do IV razreda) doživljavaju fantastiku na umetničkim delima Salvadora Dalija i kako ona kod njih pokreće stvaralačko mišljenje kroz likovni izraz.

Dete i umetničko delo

Likovno umetničko delo je višeslojno i ima više značenja. Autorka Butina ističe da je ono „... proces koji se odvija između čoveka i prirode; u njemu likovni stvaralac (umetnik) kreće prema prirodi kao prirodnoj sili, organsko telo; sa delovanjem tog organskog tela kao celine i njegovih, za likovni rad, značajnih organa (oči, ruke, nervni sistem itd.) posreduje, uravnotežava i nadzire menjanje materije između sebe i prirode“ (Butina, 1984, prema: Duh, 2004:22). Za dečije umetničko stvaralaštvo neohodna je sloboda, jer kako ističe autorka Krnjaja: „Stvaralaštvu je potrebna sloboda mišljenja i delanja, situacije razmene i saradnje, naglašavanje i praćenje procesa stvaranja više nego produkata tog procesa“ (Krnjaja, 2010:4).

Umetničko delo je produkt stvaralačkog procesa, odnosno ljudski doživljaj pretočen u forme koje opažamo čulima, a ti opažaji dovode do emocionalne reakcije, dok je razum je tu da sve to objasni. Čula, emocije i razum ravnopravno učestvuju u procesu razumevanja (Gardner, 1967:11). Umetnička dela obogaćuju i humanizuju ljudsku stvarnost, provociraju čovekovu maštu, dodiruju i njegovu podsvest (Pivac i Ivelja, 2009:93).

Umetnička dela utiču i na one koji dolaze u kontakt sa njima i doživljavaju ih jer utiču na subjektivnu prirodu, prirodu posmatrača, slušaoca, čitaoca, tako što podstiču misao, preobražavaju ličnost i bogate je. Umetničko delo publici prenosi emocije i misli, poruke umetnika, pokreće određene motive, kao i određene aktivnosti i ponašanje (Panić, 1998).

U toku posmatranja umetničkog dela deca ravnopravno koriste čula, emocije i razum. Umetnička dela decu podstiču na razmišljanje, izazivaju emocije i motivišu na sopstveno stvaranje.

Dete i fantastika

Svet bajki je blizak detetu jer se vezuje sa stvarnim svetom i ne narušava njegov unutrašnji sklad, likovi iz bajki se uzajamno prožimaju sa detetovim stvarnim životom i ne narušavaju ga, tvrdi autor Kajoa (Kajoa, 1971 prema: Drndarski, 1979:61). Međutim, fantastika je neobičan, drugi svet koji čudnovato, čak i nesnosno prodire u dečiji stvarni svet. Svet bajke i stvarni svet se uzajamno prožimaju bez ikakvih teškoća i konflikata, a sa svetom fantastike pojavljuje se nekakav novi strah, neka nova, detetu nepoznata panika. Autorke Milivojčević i Grčić (Milivojčević, Grčić, 2017:41) ističu kako su fantastični sadržaji zastupljeni u radu sa decom predškolskog uzrasta, ali samo u okviru bajki i priča, jer vaspitači uglavnom imaju bojazan da takvi sadržaji mogu za decu biti zastarašujući. Međutim, veoma je važan način na koji deca ova bića upoznaju i uklapaju u svoje poglede na stvari, ističu pomenute autorke. Deca vole sve što se kreće i menja, što je protkano nepoznatim i iznenadnim, što ih uznemirava, jer to kod njih izaziva istovremeno radoznalost, ali i potrebu da se ispita i istraži. Autor Zlotovic (Zlotovic, 1982) tvrdi da u oblasti strahova samo dete nalazi svoja rešenja i prevazilazi ih, te se stoga bez bojazni za decu fantastični elementi i bića mogu koristiti u vaspitno-obrazovnom radu i iz različitih izvora, u ovom slučaju likovno-umetničkog dela.

Imajući u vidu da je dete u dodir sa fantastikom u predškolskoj ustanovi dolazilo samo putem bajki i priča, autor rada je želeo da akcenat stavi na fantastične elemente u likovno-umetničkom delu. U tom cilju odabrana su dela Salvadora Dalija čije stvaralaštvo pripada nadrealizmu, avangardnom pokretu koji ističe značaj imaginarnog, čudesnog i slučajnog (Бретои, 2018) i koji u svojim delima koristi fantastični realizam.

Dečiji doživljaj fantastike u delima Salvadora Dalija

Postojanje umetnosti se može ostvariti ne samo egzistiranjem samog umetničkog dela, nego i doživljavanjem i neprekidnim odnosom koji se stvara između stvaraoca i primaoca umetnosti (Milutinović, Gajić, Klemenović, 2008:166). Umetničko delo u Metodici likovnog vaspitanja predškolske dece predstavlja izuzetno važno didaktičko sredstvo za sticanje znanja, za podsticanje kreativnosti, za pokretanje mašte ka nezamislivom i nestvarnom (Karlavaris, Kelbli i Stanojević Kastori, 1986). Takođe, predstavlja i odgovarajući likovni podsticaj za razumevanje i rešavanje likovnog zadatka, kao što će i svojom slojevitošću i otvorenošću pokrenuti višesmernu komunikaciju, što može da doprinese celokupnom dečjem iskustvu u spoznavanju sveta koji ga okružuje.

Umetnost uči dete da se ideja može izraziti na bezbroj načina, različitim materijalima i tehnikama i daje mu mogućnost spoznaje da sve što se stvori ima neku vrednost (Brajčić, Kuščević, 2016). Počev od vlastitog stvaralačkog rada, deca se uče da cene i dela velikih umetnika.

Deci u vrtićima ili galerijama ne pokazuju se umetnička dela kako bi ih precrtavali, već se predstavljaju kako bi u kontaktu sa umetnošću obogatili svoj estetski razvoj, razvili pozitivan stav prema umetnosti i istovremeno bili podstaknuti na vlastiti likovni izraz (Petrač, 2015:9).

Autor Karlavaris je naglašavao značaj percepcije (opažanja) i recepcije (doživljavanja) likovno-umetničkih dela, adekvatnost njihovog izbora obzirom na uzrast deteta kao i razvoj sposobnosti recepcije kod dece i mladih (Kalavaris, 1960). Josip Roca (Roca, 1981) je, takođe, upućivao na potrebu uvođenja dece i mladih u likovne umetnosti kroz posmatranje i estetsko doživljavanje likovno umetničkih dela.

U doživljavanju umetničkih dela postoje razvojne faze unutar kojih deca i mladi doživljavaju umetnička dela (Kerlavage, 1995; prema Brajčić, Kuščević, 2016). Faze uglavnom zavise od kognitivnog i emocionalnog razvoja dece, a autor Kerlavaž navodi sledeće:

Senzorna faza - deca nemaju razvijenu sposobnost razlikovanja simbola niti razvijeno apstraktno mišljenje pa se u svojim izborima priklanjaju apstraktnim delima. U ovoj fazi deca su znatiželjna, egocentrična, otvorena za nova iskustva, reaguju intuitivno na umetnička dela koja su im privlačna sa dominantnim obeležjima boje. Često se fokusiraju na samo jedan objekat u umetničkom delu nezavisno od toga koliko je kompozicija složena.

Konkretna faza - deca obraćaju pažnju na temu, realizam i lepotu slike. U stanju su da objasne cilj umetničkog dela povezujući ga sa stvarnom osobom, mestom ili predmetom, ali i dalje nemaju razvijen osećaj za vreme nastanka slike niti za prepoznavanje umetničkih stilova.

Ekspresivna faza - deca mogu da sagledaju sliku s drugačijeg gledišta prema stilskim i ekspresivnim obeležjima dela. Shvataju da je cilj umetničkog dela izražavanje ideje ili osećaja umetnika, a ne prikazivanje stvarnosti. Mogu da objasne svoje razloge za izbor umetničkog dela na temelju ekspresivnih i umetničkih obeležja koja čine delo (Kerlavage, 1995; prema Brajčić, Kuščević, 2016).

Metod

U projektnom planiranju, tačnije u novim Osnovama programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja (Godine uzleta, 2018:39) ističe se kako vaspitač treba da „ohrabruje decu da zamišljaju i maštaju, iznose pretpostavke i izražavaju svoje ideje, saznanja, osećanja i doživljaje na različite načine“. U skladu sa navedenim istraživanje je realizovano kao akciono sa ciljem da se poveća dečji potencijal za kvalitetnije i svrsihodnije posmatranje i doživljavanje umetničkih dela, razvijanje interesovanja za ista, kao i da se poveća motivacija za sopstveno likovno stvaralaštvo kod dece predškolskog i mlađeg osnovnoškolskog uzrasta.

Istraživanjem je obuhvaćeno četrdeset troje dece i to: osamnaestoro dece osnovnoškolskog uzrasta iz Osnovne škole „Dobrosav Radosavljević Narod“ Mačvanska Mitrovica, područno odeljenje u Radenkoviću (od toga: dvoje dece od sedam godina, četvoro dece od osam godina, devetoro dece od devet godina i troje dece od deset godina) i dvadeset petoro dece Predškolske ustanove „Pčelica“ iz Sremske Mitrovice (devetnaestoro dece iz gradskog vrtića „Leptirčić“ najstarije uzrasne grupe i šestoro dece mešovite uzrastne grupe iz seoskog vrtića „Lane“ iz Radenkovića, od toga jedno dete od šest godina i petoro dece od 7 godina).

Istraživanje je realizovano u pet faza.

U prvoj fazi istraživanja održana je radionica tokom koje su se deca mešovite uzrasne grupe vrtića „Lane“ u Radenkoviću, deca najstarije uzrasne grupe vrti-

ća „Leptirić“ u Sremskoj Mitrovici, kao i deca mlađeg osnovnoškolskog uzrasta Osnovne škole „Dobrosav Radosavljević Narod“ u Radenkoviću upoznala sa biografskim podacima Salvadora Dalija i imala priliku da se saznaju o njegovom dugogodišnjem, plodnom, raznovrsnom i bogatom stvaralačkom radu. Nakon prve radionice deca su komentarisala delove iz umetnikove biografije koji su na njih ostavili utisak.

Druga faza istraživanja podrazumevala je prikazivanje deset odabranih slika Salvadora Dalija deci putem Power Point prezentacije kao i organizovanje mini izložbe pomenutih reprodukcija odštampanih na A4 formatu (slike) koju su deca mogla da pogledaju, uz kratku biografiju sa likom Salvadora Dalija.

U trećoj fazi istraživanja primenjen je intervju koji je sadržao 5 pitanja otvorenog tipa kojim se želelo ispitati dečije mišljenje o Salvadoru Daliju kao umetniku, o elementima fantastike koje su uočila na njegovim delima, kao i o prepoznavanju sopstvenog doživljavanja umetničkog dela uočavanjem emocija koje je određeno delo izazvalo kod deteta. Konkretno deci su postavljena sledeća pitanja: Šta misliš o Salvadoru Daliju kao slikaru? Šta je fantastično na Dalijevim slikama? Šta ti se najviše svidelo i Zašto? Koje su emocije Dalijeve slike u tebi probudile? Da sada imaš pribor za slikanje i papir, šta bi naslikao/la?

Četvrta faza istraživanja podrazumevala je slikanje po uzoru na umetnička dela Salvadora Dalija tokom kog su nastala originalna dečija umetnička dela. Deci su ponuđene slikarske i crtačke tehnike: tempere, suvi pastel, vodene boje, grafitne olovke, drvene bojice i markeri.

Peta faza podrazumevala je izložbu dečijih radova koja je kroz saradnju sa lokalnom sredinom koja upriličena u prostorijama Mesne zajednice u Radenkoviću uz medijsku praćenost i podršku dečije porodice.

Analiza rezultata istraživanja

I faza: Upoznavanje dece sa biografskim podacima Salvadora Dalija. Dečiji komentari na biografiju umetnika bili su:

- Koliko je on bio vredan!
- Smešni su mu brkovi.
- Slike su mu dobre i lepe. Sviđaju mi se njegove slike.
- Dobar je slikar i lepo slika.
- Bio je čudan (neobičan).
- Napravio je puno slika, a mogao je i više.
- Trudio se puno da naslika slike jer sam ih gledala. On je iz Španije.
- On je dobar zato što dobro slika.
- Čudim se njegovim slikama i njim kako slika.

Može se zaključiti da su dečiji komentari na biografiju umetnika pozitivni i usmereni kako na izgled umetnika, tako i na njegovo stvaralaštvo.

II faza: Power Point prezentacija odabranih reprodukcija Salvadora Dalija

Deca su posmatrala power point prezentaciju odabranih reprodukcija Salvadora Dalija. Tokom prezentacije vodio se razgovor o reprodukcijama, o elementima fantastike na Dalijevim slikama, kao i o pojmovima „realno“ i „nadrealno“ kako bi se deci približio pojam nadrealizma kao pravca u umetnosti, kao i fantastičnih

elemenata. Vaspitač je pitanjima i potpitanjima navodio decu na razmišljanje i zaključivanje, bez nametanja tvrdnji i odgovora.

Dečiji komentari na razliku između „realnog“ i „nadrealnog“ bili su:

- Realno je ovo što vidimo i dodirujemo.
- Realno je sve u ovoj učionici.
- Nadrealno je ono što ne postoji.
- Nadrealno je ono što zamislimo.
- Nadrealno je ono što sanjamo. Ja sam sanjala kako me juri čudovište sa sto očiju!

Za decu je fantastično sve ono što je „nemoguće“, što „izmaštaju i zamisle u svojoj glavi“. Snovi su po dečijim komentarima takođe često fantastični.

Nakon prezentacije deci je u prostorijama Osnovne škole „Dobrosav Radosavljević Narod“ upriličena i mala izložba od deset odštampanih reprodukcija Dalijevih slika na A4 formatu (Interpretacija Gojinih Hirova, Foliranje samog sebe, Kentaur, Veseli jednorog, Iskušenje Svetog Antuna, Viljem Tel, Kočijaš i muva, Pop art Širli Templ, Metamorfoza Narcisa i Halucinogeni toreador) koju su deca mogla da pogledaju, kao i kratka biografija sa likom Salvadora Dalija.

Može se izvesti zaključak da su sva deca uočavala razliku između „realnog“ i „nadrealno“, kao i „stvarnog“ i „fantastičnog“ i jasno definisala pomenute pojmove.

III faza: Dečiji odgovori na pitanja iz intervjua

Na pitanje: Šta misliš o Salvadoru Daliju kao slikaru?, deca su davala sledeće kategorije odgovora:

Deca predškolskog uzrasta:

- Zanimljiv je i smešan.
- Puno se trudio na slikama.
- Čudan je i neobičan.
- Lep je i dobar. Fin i dobar. Najdobar.
- Odličan je.
- Mislim da je fantastičan.
- Pošten čovek.

Deca nižih razreda osnovne škole:

- Dobar je umetnik
- Vredan je i iza sebe je ostavio mnogo slika.
- Jeste malo luckast, zato su mu i slike neobične.
- Fantastično slika.

Na osnovu dečijih odgovora može se napraviti paralela između doživljaja Salvadora Dalija od strane dece predškolskog uzrasta i dece osnovnoškolskog uzrasta.

Deca predškolskog uzrasta vrednuju trud i ono što umetnik kod njih izaziva - emociju. Važan im je i fizički izgled. Uprkos neobičnoj pojavi umetnika, deca su njegov lik okarakterisala kao zanimljiv i smešan, naročito zbog brkova. Deca nižih razreda osnovne škole su vrednovala Dalijev umetnički rad u smislu plodonosnog i dugogodišnjeg stvaralaštva. Osim toga, iako nisu jasno likovno-jezički redefinisali njegova dela, uočili su njihovu lepotu i ideju, kao i osećaj umetnika na njima.

Na pitanje: Šta je fantastično na Dalijevim slikama?, deca su davala sledeće kategorije odgovora:

Deca predškolskog uzrasta:

- Čovek-zmija, žena-maćka, konj koji leti, jednorog sa granama koje mu rastu iz leđa, konj sa velikim nogama, slonovi i konji koji nose kuću, žena sa kostima i nohtima.

- Ovaj ima čudnu glavu. Ima nešto i što bocne ljude.

- Slike su mu divne i neobične.

- To što je svoju glavu stavio na telo zmije.

- Što je sve čudno na njima.

- Zato što ta bića ne postoje.

- Sve na slikama.

- Video sam kako voli sam sebe.

Deca nižih razreda osnovne škole:

- Sve što umetnik zamisli, mašta ili sanja, a nije stvarno i realno.

- Nemoguće stvari kao što je kada se čovek izleže iz jajeta (slika Geopolitičko dete gleda rađanje novog čoveka).

- Nemoguće je da sat curi i topi se (Postojanost pamćenja).

Kada se uporede odgovori dece različitih uzrasta može se uočiti kako sva deca tačno uočavaju pojam fantastike na delima Salvadora Dalija, međutim, deca osnovnoškolskog uzrasta umeju taj pojam da generalizuju kao „sve što umetnik zamisli, mašta ili sanja, a nije stvarno i realno“, dok deca predškolskog uzrasta uglavnom izdvajaju pojedinačna fantastična bića.

Na pitanje: Šta ti se najviše svidelo? Zašto?, deca su na sledeći način odgovarala:

Deca predškolskog uzrasta su nabrajala izdvojene likove na Dalijevim slikama i njihova fantastična svojstva. Nisu bila u stanju da generalizuju utiske, tako da se može zaključiti da su na njih ostavili utisak samo određeni likovi koji su im se svideli, što govori u prilog tome da se njihova sposobnost doživljavanja nalazi u senzornoj fazi (Kerlavage, 1995; prema: Brajčić, Kuščević, 2016).

Deca nižih razreda osnovne škole su odgovarala na sledeći način:

- Kako je imao neobičnu maštu.

- To kako su mu takve ideje padale na pamet.

- Njegove slike „pričaju priče“.

- Odlično slika i veoma su neobična i čudna sva ta stvorenja.

- Hteo je da prikaže rađanje ljudi.

Na osnovu ovakvih dečijih odgovora može se zaključiti kako su deca shvatila ili osetila ideju i zamisao umetnika, mogu da objasne razloge za izbor pojedinih umetničkih dela i obraćaju pažnju na temu, realizam i lepotu slike. U stanju su da objasne cilj umetničkog dela povezujući ga sa stvarnom osobom, mestom ili predmetom, što govori u prilog tome da se njihova sposobnost percepcije umetničkog dela nalazi u konkretnoj fazi (Kerlavage, 1995; prema: Brajčić, Kuščević, 2016).

Na pitanje: Koje su emocije Dalijeve slike u tebi probudile? deca predškolskog uzrasta, kao i deca nižih razreda osnovne škole su isticala sreću i zadovoljstvo, a zatim uzbuđenje, iznenađenje i radost. Dvoje dece je iskazalo početni strah koji je ubrzo nestao, a zamenila ga je radost: „Osećala sam se čudno, malo uplašeno, jer su to bića koja ne postoje. Prvo sam se uplašila i njegovih brkova, a posle mi je bio smešan, kao i Dragani“.

Ovakvi odgovori govore u prilog tome da su Dalijeva umetnička dela kod dece

svih uzrasta od 4 do 10 godina izazvala prijatna i pozitivna osećanja, a ako se strah i pojavio, deca su ga brzo prevazilazila imajući potrebu da ga istraže i ispituju, zamjenjujući ga pozitivnim emocijama.

Na pitanje: Da sada imaš pribor za slikanje i papir, šta bi naslikao/la?, deca su na sledeći način odgovarala:

Deca predškolskog uzrasta:

- Čoveka-zmiju.
- Jednoroga.
- Čudne ljude.
- Nešto iz igrice što ne postoji.
- Čoveka zarobljenog u video igrici.
- Čudovišta iz igrice.
- Psa sa kostima umesto ušiju.
- Dalija kada je prvi put bio na mesecu.
- Kocku koja leti u nekoj kocki sa linijama.
- Kita koji ima noge.
- Srce sa brkovima i očima.
- Konjić-rak.
- Konja koji leti balonima.
- Čudesnu životinju.
- Dugu koja ima oči i usta.
- Čudnog dinosaurusu.
- Kita sa krilima i ostrim zubima od pauka.
- Čudovišta.

Deca osnovnoškolskog uzrasta:

- „Živu“ fudbalsku loptu.
- Leptira sa kokošijom glavom.
- Sfingu i čudne ptice u Egiptu.
- Drveće koje hoda.
- Mačku sa „labavim“ i dugim nogama.
- Svemirce.

Neka od dece su sebi ostavljala vremena da ih inspiracija ponese pred praznim papirom za slikanje, pa su uskratila odgovor na ovo pitanje.

Ovakvi odgovori dece navode na zaključak da su se deca opredelila za fantastične motive u svom likovnom stvaralaštvu.

IV faza: Slikanje po uzoru na umetnička dela Salvadora Dalija

Tokom aktivnosti slikanja utisak vaspitača je da su deca predškolskog uzrasta lakše i brže pristupila radu i sve svoje ideje i zamisli odmah prenosila na sliku, dok su deca nižih razreda osnovne škole razmišljala o temi i motivima. Takođe, deca predškolskog uzrasta su odmah uzimala četkice i slikala, dok su deca osnovnoškolskog uzrasta uglavnom prvo koristila crtež, a kasnije na njega nanosila boje. Deca predškolskog uzrasta su tek nakon slikanja koristila marker za isticanje nekog od likova, ili za docrtavanje detalja na slici koje su želela da istaknu.



Slike br. 1, 2 i 3

Dečije imaginativno mišljenje kroz likovni izraz

Analizom dečijih likovnih radova može se izvesti sledeći zaključak: nijedno dete, bez obzira na uzrast, nije „kopiralo“ reprodukcije, već su sva deca izražavala sopstvene ideje i zamisli pokazujući na taj način potpunu slobodu u sopstvenom likovnom izrazu, što i treba da bude cilj dečijeg umetničkog stvaralaštva. Osim toga, na svim dečijim likovnim radovima prisutni su fantastični elementi ili bića.

V faza: Izložba dečijih likovnih radova po uzoru na Salvadora Dalija

U saradnji sa Mesnom kancelarijom u Radenkoviću i predsednikom Urošem Veselinovićem, upriličena je izložba dečijih likovnih radova nastalih po uzoru na Salvadora Dalija. Izložbu je otvorila Tatjana Milivojčević, strukovni vaspitač specijalista za likovno vaspitanje. Otvaranje izložbe propratili su mediji¹.

Zaključna razmatranja

„Shvatimo li umetnost kao ‚prirodni ljudski jezik‘, tada ga možda treba podučavati kao jezik, kao „živi jezik“ (Hauman, 1980:52). To znači da kod deteta treba što pre razvijati spontanu i prirodnu ljubav prema „jeziku umetnosti“ pomoću asocijacija, slobode i podsticanja izražavanja, vodeći pritom računa o interesima, potrebama, problemima i potencijalima svakog deteta/učenika. Jer ako u život svakog deteta unesimo veliki dar umetnosti, osiguravamo budućnost za sve nas (isto, str. 55).

¹ Medijska praćenost izložbe dostupna je na: Portal Grad Sremska Mitrovica 20/25: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=pfbid069cHSDke9aFy2UJMZ1MhvnTbxTpFs3FjVXT2pp9VGwToa7EzA7Pr51nWRVnNXWh4rl&id=100044770243542&mibextid=Nif5oz
Sremske novine: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=pfbid02t5nhV5cWHwxV7iE1JUQpGZpLx5G4Ljzjzafcfp27GQfGNETZUpzz64DDFZzuTnYKl&id=100082546376561&mibextid=Nif5oz
OZON Media Gradski INFO: https://www.ozon.rs/vesti/2023/kreativnost-i-originalnost-dece-iz-radenkovic/?fbclid=IwAR1cTBPzK5s4e5LKYY8kZy7FdQO8Y1wlxNv1_9XJBOHTG9mgLpyig43OU20
Sremskomitrovački portal: <https://mitrovica.info/radenkovic-izložba-radova-predskolaca-i-ucenika/>

Ako se osvrnemo na citat pomenutog autora možemo zaključiti kako su deca tokom kontakta sa umetničkim delima Salvadora Dalija zaista razumela jezik slike, taj univerzalni jezik kojim umetnik šalje poruku svetu, tačnije razumela su izdvojene motive i likove, kao i emociju koju je umetnik želeo da istakne. Međutim, za potpuno i svrsihodno razumevanje tog jezika potrebna je razvojna zrelost (za razumevanje teme, poruke koju umetnik šalje, kompozicije, likovnog izraza, jezika i sl.).

Ono što je zajedničko svim uzrasnim grupama dece koja su učestvovala u ovom istraživanju jeste da su uočila fantastične elemente na Dalijevim slikama koji su ih motivisali da slikaju slične sopstvene ideje i zamisli.

Umetnička dela Salvadora Dalija su decu podstakla na sopstveno likovno izražavanje tokom kog su pokazala slobodu kako u izboru tehnika rada, tako i u izboru motiva i tema, nipošto ne kopirajući reprodukcije koje su imala priliku da posmatraju.

Veoma je važno istaći i kompletan dečiji utisak o životu i delu Salvadora Dalija, a to je da je veliki umetnik, plodonosan, maštovit i vredan, što govori o vrlinama koje deca cene i koje će i sama težiti da neguju i razvijaju kod sebe.

Literatura

- Brajčić, M., Kušević, D. (2016). Dijete i likovna umjetnost – doživljaj likovnog djela. Split: Filozofski fakultet.
- Бретон, А. (2018). Манифест надреализма, предговор Јелене Новаковић, Београд: Контраст, стр. 7–8.
- Gardner, H. (1967). *Umetnost kroz vekove*. Novi Sad: Matica srpska.
- Duh, M. (2004). *Vrednotenje kot didaktični problem pri likovni vzgoj*. Maribor: Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta Maribor.
- Zlotovic, M. (1982). Strahovi kod dece. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Kajoa 1978: R. Kajoa, Od bajke do „naučne fantastike”, u: M. Drndarski (prir.), *Narodna bajka u modernoj književnosti*, Beograd: Nolit, 69 –75.
- Карлаварис, Б. (1960). Ликовно васпитање – приручник за наставнике основне школе. Београд: Завод за издавање уџбеника социјалистичке републике Србије.
- Крњаја, Ж. (2010). Игра, стваралаштво, отворени васпитни систем: шта их повезује? Настава и васпитање, 2010, 59, 2, 264-277.
- Milivojčević, T., Grčić, S. (2017). Mitski sadržaji kao podsticaj dečije komunikacije, *Krugovi detinjstva* | broj 1 | 201. 41 – 53.
- Milutinović, J., Gajić, O., Klemenović, J. (2008). Muzeji kao centri učenja: Umetnička dela u funkciji razvoja percepcije i dečjeg stvaralaštva. U B. Kulić, Đ. Randaco (ur.), *Oseti umetnost: interkulturalno iskustvo u muzejskoj edukaciji* (str. 119–265). Novi Sad: Galerija Matice srpske.
- Основе програма ПВО - Године узлета (2018). Београд: Министарство просвете, науке и технолошког развоја.

- Panić, V. (1998). *Rečnik psihologije umetničkog stvaralaštva*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Pedagoška enciklopedija*, 2 (1989). ur. Nikola Potkonjak i Petar Šimleša, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Zagreb: GZH.
- Petrač, L. (2015). *Dijete i likovno umjetničko djelo: Metodički pristupi likovno-umjetničkom djelu s djecom vrtičke i školske dobi*. Zagreb: Alfa.
- Pivac, D., Ivelja, B. (2009). Likovno umjetničko djelo kao poticaj likovnog izražavanja učeničkih emocija. U I. Hicela (ur.), *Djeca i mladež u svijetu umjetnosti* (str. 93–106). Split: Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Centar za interdisciplinarnu studije – Studia Mediterranea i Hrvatski pedagoško-knjževni zbor, Ogranak Split.
- Roca, J. (1981). *Likovni odgoj u osnovnoj školi: priručnik za nastavnike likovnog odgojai razredne nastav*, Zagreb: Školska knjiga.
- Hayman, A. (1980). Umjetnost – prirodan ljudski jezik. *Djeca i svijet*. Šibenik: Jugoslavenski festival djeteta (str. 51-56)

Tatjana Milivojčević
„Pčelica“ Preschool, Sremska Mitrovica

CHILDREN'S PERCEPTION OF FANTASY IN THE WORKS OF SALVADOR DALI

Abstract: In the new preschool curriculum framework “Years of Ascent“ („Godine uzleta“) it is highlighted, among other things, that a preschool teacher should “encourage children to imagine, fantasize, make assumptions and express their own ideas, knowledge, feelings and experiences in different ways“. In accordance with that, this paper presents the results of an action research. The research was conducted with the aim of enchancing the children’s potential for more meaningful and purposeful observation and experience of works of art, developing interest in art and increasing motivation in children of preschool and early school age for their own artistic creation. The research was realized through the following five phases: life and work of Salvador Dali; observing reproductions of selected works; pattern drawing based on the works of art of Salvador Dali using combined painting and drawing techniques; interviewing the subjects about their perception of Salvador Dali’s works; an exhibition of children’s artwork. The research results show that all the children, regardless of their age, recognized and defined the fantastic motives in Salvador Dali’s works, and managed to show them in their own artwork, without “copying“ the artist’s paintings (reproductions).

Key words: children, experience, fantastic, work of art